

https://doi.org/10.31516/2410-5325.066.06

УДК 796.093:316.462]“20”(045)

І. О. Мащенко, аспірант, Харківська державна академія культури, м. Харків
vanka.olegovna@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-5304-9460

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ВЛАДИ В СПОРТИВНО-ХУДОЖНІХ ДІЙСТВАХ ХХІ СТ.¹

Проаналізовано візуально-комунікативний зміст проведення спортивно-художніх дійств як феномен культури ХХІ ст. Досліджено репрезентацію образу влади на прикладах церемоній відкриття та закриття Олімпійських ігор та Європад. Визначено владу ХХІ ст. як дискурсивну та імпліцитно наявну в усіх соціальних інститутах суспільства і соціальних зв'язках. Показано механізми репрезентації дискурсивної влади як конструкта, елементи якого транслюються через візуальні ряди спортивно-художніх дійств. Виокремлено такі складові конструкта влади в спортивно-художніх дійствах: міфологічне світосприйняття, особливості географічного розташування, сценічне втілення ключових історичних подій та поява історичних постатей, мистецька інтерпретація кордону минулого й сучасного, формування національної гідності, виявлення ознак унікальності країни і розкриття ролі туристичної промисловості як запорука достатку та економічного успіху країни.

Ключові слова: спортивно-художні дійства (СХД), культурна комунікація, образ, влада, держава, церемонія відкриття/закриття Олімпійських ігор, Європада.

І. О. Мащенко, аспірант, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ОБРАЗА ВЛАСТИ В СПОРТИВНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ДЕЙСТВАХ ХХІ В.

Проанализировано визуально-коммуникативный смысл проведения спортивно-художественных действий как феномен культуры ХХІ века. Исследовано репрезентацию образа власти на примерах церемоний открытия и закрытия Олимпийских игр и Европад. Определено власть ХХІ вв. как дискурсивную и имплицитно имеющуюся во всех социальных институтах общества и социальных связях. Показано механизмы репрезентации дискурсивной власти как конструкта, элементы которого трансформируются через визуальные ряды спортивно-художественных действий. Выделены составляющие конструкта власти в спортивно-художественных действиях: мифологическое мировосприятие, особенности географического расположения, сценическое воплощение ключевых исторических событий и появление исторических фигур, художественная интерпретация границы прошлого и настоящего, формирования национального достоинства, выявление черт уникальности страны и раскрытие роли туристической индустрии как залога благосостояния и экономического успеха страны.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Ключевые слова: *спортивно-художественные действия (СХД), культурная коммуникация, образ, государство, церемония открытия/закрытия Олимпийских игр, Европиада.*

I. O. Mashchenko, postgraduate student, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE REPRESENTATION OF THE IMAGE OF GOVERNMENT IN SPORTS AND ARTISTIC EVENTS OF THE 21ST CENTURY

The aim of the article is to realize the cultural reception of the conceptual components of the image of government in the sports and artistic events in the 21st century.

Research methodology of study is to apply an interdisciplinary approach using axiological, semiotic, structural and functional methods and a modeling method.

Results. The phenomenon of government in the cultural process of the 21st century has been considered using Michel Foucault's concept. It has been defined as discursive and implicit in all social institutes of society and social relations. The government has been defined in sports and artistic events as a body, the elements of which are broadcasted to the public space and to the international political arena by means of visual elements of mass shows. The author defines and studies the components of the government body structure. They are the following: mythological worldview, features of geographical location, stage performance of key historical events and the appearance of historical figures, artistic interpretation of the border of the past and present, the development of national dignity, revealing the features of the country's uniqueness and the interpretation of the role of the tourist industry as a condition of the well-being and the economic success.

Novelty. The components of the stage representation of the government body in the cultural processes of the 21st century have been defined and considered drawing on the example of sports and artistic events.

The practical significance. The study materials can be used in developing the lectures on the history and theory of culture, cultural industries, arts, communication strategies in visual art practices, audio-visual culture and practical courses of the mass spectacle production.

Keywords: *sports and artistic activities (SAA), cultural communication, image, state, opening / closing ceremony of the Olympic Games, Europiade.*

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. в міжкультурному діалозі країн у соціокультурних процесах надзвичайно важливими є спортивно-художні дійства. Вони виступають сценічною репрезентацією спортивно-мистецької колаборації, спрямованої на візуалізацію інституту влади в культурі, суспільних цінностей, колективної пам'яті, традицій. Спортивно-художні дійства ініціює держава, яка таким чином формує образ країни та нації для трансляції його під час міжнародної комунікації. Водночас, у самій державі глядач стає об'єктом сприйняття мистецького твору, який подається у вигляді інформаційного повідомлення, закодованого в спортивно-художніх дійствах. Саме тому, у період

інтенсивних міжнародних взаємин і перспективного набуття Україною статусу держави з потужним потенціалом на міжнародній арені, важливими стають формування патріотизму, цінування традицій та міжнародного миру, де саме спортивно-художні дієства стають фактором консолідації не лише учасника дієства й глядача, а й усіх суб'єктів глобальної культури. Феномен влади, репрезентований на сценічній площині за допомогою художньо-виражальних засобів спортивно-художніх дієств, є транслятором ключової тези, з якою будь-яка нація виокремлює для себе місце в міжнародному культурному просторі. Яскравими зразками культурної репрезентації образу влади у XXI ст. є проведення церемоній відкриття/закриття Олімпійських ігор та Європаді. Отже, постає питання щодо виявлення елементів образу влади і формування його конструкта у СХД та її сценічної репрезентації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині існує кілька праць, у яких висвітлено різні аспекти репрезентації образу влади в СХД XXI ст. Зокрема, типології СХД розглядають Н. Малиновська (2002) та Б. Петров (2010); сутнісні характеристики влади — М. Яремчик, О. Плахотнік та Г. Ярманова (2017); спортивні цінності в сучасному світі — В. Білогур (2016); міфологічне світосприйняття та функції — М. Еліаде (1994) та Б. Малиновський (2005); проведення СХД — Ю. Черняк (2004). Аудіовізуальною джерельною базою дослідження стали відеOVERсії СХД XXI ст. (The Complete London 2012 Opening Ceremony (2012); Rio 2016 Opening Ceremony Full HD Replay (2016); 2018 평창 동계올림픽 개회식.. 고향질 다시보 (2019); The closing ceremony of the II European Games in Minsk (2019). Проте культурологічних узагальнень із проблематики репрезентації образу влади в СХД XXI ст. не здійснено, тому необхідно заповнити виявлену теоретичну лакуну.

Мета статті — здійснити культурологічну рецепцію концептуальних складових образу влади в СХД XXI ст. У зв'язку з цим слід проаналізувати історико-культурний контекст XXI ст., виокремити складові образу влади, зіставити художній задум СХД і його сценічну модифікацію зі складовими влади та виокремити репрезентативну модель образу влади в СХД.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спортивно-художні дієства (СХД) є жанром видовищного мистецтва, у структурі якого наявний сюжет, що розкривається під час втілення на сценічній площині художньої та ритуально-обрядової частин. Художня частина видовища репрезентує історико-культурні культурозміни суспільного життя певної країни (становлення, розвиток, осучаснення), а ритуально-обрядова частина розкриває синтезовану модель історії країни, здорового способу життя, фізичної сили як культурної універсалії, презентованої на локальному та міжнародному рівнях.

До елементів утілення СХД належать сольні, групові, масові вправи, побудови, перешикування, засоби театралізації, які являють собою символічне кодування головного задуму дійства.

У науковій літературі наявна значна кількість типологій СХД, впорядкованих за різними критеріями. Так, учений Б. Петров (2010) за масштабом і ступенем ресурсів СХД виокремив масові спортивно-художні вистави (спортивно-художні виступи, масові спортивно-художні гімнастичні виступи) та спортивні свята малих форм (спортивно-театралізовані вистави тематичної спрямованості). Н. Малиновська (2002) структурувала й означила великомасштабні свята (Відкриття/Закриття Олімпійських ігор, паради) і свята клубного рівня (спортивні свята на відкритому повітрі, фестивалні свята в літньому таборі тощо).

Слід зазначити, що проведення СХД на національному рівні надзвичайно актуальне, оскільки СХД, як синтетичні твори, які поєднують фізичну культуру, спорт, мистецтво, репрезентують країну на міжнародному рівні. У такій системі координат і відбуваються культурні процеси, під час яких, зокрема, формуються державницькі ідеали та засади влади шляхом нечіткого розмежування норм і правил, а також відбувається культурообмін між країнами та здобуття статусу й іміджу.

Згідно з дослідницею М. Яремчик, яка проаналізувала праці французького філософа М. Фуко, присвячені феномену влади, «влада знань і норм діє в той спосіб, що розмежовує в суспільстві групи людей за певною ознакою і встановлює між цими групами стосунки нерівності» (Яремчик, 2017, с. 32). У такому випадку постає питання про знаходження структурних елементів саме розмежованості (за ідеєю М. Фуко) та створення моделі влади на прикладі церемоній відкриття/закриття Олімпійських ігор та Європіад ХХІ ст. як мистецько-культурної репрезентації країни.

Дослідниця філософії спорту в культурі постмодерну зазначила, що «шоу-бізнес, включаючи і спортивний, став не тільки сферою виробництва, яка процвітає в умовах ринку, але й сферою, у якій виробляються культурні матриці, культурні моделі, культурні паттерни життєвих форм та поведінки, культурні траєкторії життєвих стратегій...» (Білогур, 2016, с. 226). Так, беручи за інтерпретаційну основу відеOVERСІЙ показу СХД ХХІ ст. концепцію «дискурсивної влади» М. Фуко та дослідницьку модель спорту як простору створення культурних матриць В. Білогур, можна охарактеризувати владу як представлену не локалізовано, в особі очільника країни, а як імпліцитно наявну через опосередковані ознаки. У проаналізованих Олімпіадах і Європіадах ХХІ ст. владу репрезентують такі складові: міфологічне світосприйняття, особливості географічного розташування, сценічне втілення ключових історичних подій та поява історичних постатей, інтерпретація

кордону минулого і сучасного, формування національної гідності, виявлення ознак унікальності країни та ролі туризму як запоруки достатку й економічного процвітання.

Передусім механізми репрезентації дискурсивної влади втілюються на сценічній площині в СХД через міфологічне підґрунтя, де, за словами М. Еліаде (1994), міф становить першооснову суспільного життя та культури. Також слід приділити увагу функції міфу, яка полягає в зміцненні, значущості та владі традицій, які гідні шанування (Малиновський, 2005). Прикладом міфологічних сюжетів у СХД є поява першопредків, богів і духів і відтворення стародавніх ритуалів та обрядів. Так, у Сіднеї (Австралія, 2000 р.) на церемонії відкриття Олімпійських ігор один з епізодів дослідниці режисури Олімпіад Ю. Черняк описала так: «На арені – велика сіра маса аборигенів, яка ще не усвідомила себе суспільством, але єдина, і в тому навіть небезпечна. Пригнувшись, аборигени швидко рухаються вперед, ритмічно притоптуючи під барабани <...> Аборигени виконують обряд добування та запалення Вогню. В Австралії, де більшу частину суші займають пустелі, вогонь сприяє збереженню органічних речовин, росту рослинності: трав дерев, квітів. Ось чому головна частина обряду – виклик духу Вогню Межири» (Черняк, 2004, с. 156).

Одними із фундаментальних елементів у репрезентації образу влади в СХД є особливості географічного розташування та природно-кліматичні умови. Від цих елементів залежить не лише мистецька інтерпретація на сценічній площині, але й втілення всього задуму. У відеоматеріалі з церемонії відкриття Олімпійських ігор у Ріо-де-Жанейро (Бразилія, 2016 р.) порушується тема збереження лісової місцевості та кліматичних проблем на території країни та по всьому світі. Візуальне оформлення всього дійства (поява першопредків із лісової місцевості і їхнє сценічне перевтілення на рослини, кущі, дерева); поява талісманів Вінісіуса й Тома як символів флори та фауни країни; посадження маленьким хлопчиком в центрі майданчика маленького дерева, що знаменувало протест щодо загрози знищення в районі Амазонки найбільшого у світі лісу (Rio 2016 Opening Ceremony, 2016).

Візуально-звукове зображення ключових подій історії в СХД акцентує на значущості таких культурозмін для країни і дозволяє глядачеві не лише ознайомитися з історичною інформацією, а й простежити в динаміці фактологічне становлення держави, розвиток, модернізацію тощо. Також важливим для зчитування інформації є залучення в СХД історичних постатей (державних діячів, учених, діячів культури та мистецтва тощо) як рушійного фактора історичних подій. Важливо, що постаті в СХД і ті, що перебували у витоків створення держави, і ті, завдяки яким країна відома у світі. Так, на відеOVERSII церемонії від-

криття Олімпійських ігор у Лондоні (Великобританія, 2012 р.) можна побачити історію Англії з індустріальною революцією, зачитування світової письменниці Дж. Роулінг уривку з «Пітера Пена»; протиборство Волдеморта та Мері Поппінс, а також епізоди, присвячені кінематографу та музичним стилям із демонстрацією фрагментів відеOVERСЕРСІЙ ВИСТУПІВ АБО МУЗИЧНИХ ФІЛЬМІВ ЗА УЧАСТІ «Rolling Stones», «Iron Maiden», «The Beatles», «Queen», «Depeche Mode» і «Prodigy». (The Complete London 2012 Opening Ceremony, 2012).

Інтерпретацію кордону минулого та сучасного в модифікації образу влади у СХД варто розглядати в актуальності репрезентації культурних пластів, на основі яких і формується сучасне світосприйняття. У ХХІ ст., в період глобального технічного прогресу, набуває ваги значення нагадування історичного минулого для формування гідного майбутнього. Цілісне уявлення про власне минуле як запоруку успішного майбутнього зумовлюють формування традиційні форми культури та усвідомлення народом свого особливого місця в загальному культуротворчому процесі. Прикладом такої ідейної спрямованості є відеоматеріал із церемонії закриття II Європіади в Мінську (2019 р.), де в одному з епізодів зображуються два світи — людська цивілізація та дика природа. На «зламі віків» відбувається розмова маленької дівчини та старого Зубра про появу людини, лісу, а також про співіснування минулого та майбутнього в людській душі (Торжественная церемония закрытия II Европейских игр в Минске, 2019). Також гарним прикладом для аналізу є відеофрагмент з відкриття Олімпійських ігор у Пхеньяні (РК, 2018 р.), де п'ять дітей, одягнутих у кольорову символіку Ігор, зустрічаються з героєм корейських легенд — амурським тигром Ходорі, який запрошує їх у часову подорож історією Давньої Кореї (평창 동계올림픽 개최식.. 고향질 다시보, 2018).

Формування національної гідності як структурний елемент у репрезентації образу влади відбувається в декількох напрямках: як об'єднуючий фактор — автор, учасник дійства, глядач у цей момент стають героями події; виконання державного Гімну; поява національного прапора; зустрічі спортсменів на майданчику тощо; як ціннісно-супільний (у СХД візуально втілюються людські якості, що визначають культурну ідентичність); як розкриття ролі людської праці на благо процвітання великої та могутньої держави.

Узагальнюючим та ідейно-змістовним структурним елементом у репрезентації образу влади в СХД є наявність ознак унікальності, яка втілюється за таким принципом: пошук культурно-мистецького кордону, що різнить країни за своєю культурною спадщиною в загальному культуротворчому процесі; креативна репрезентація епізодів з історії країни; підтвердження привілейованого статусу країни, яка організовує

та проводить ігри (на це, зокрема, вказує статус «під егідою», де країна є гарантом комфорту, якості й мирного проведення змагань).

Останнім елементом у механізмі побудови моделі образу держави в СХД є туристична спрямованість, яка на період проведення Ігор є не лише економічним важелем у країні, втіленням ідейного меседжу світового рівня, а й також новою презентацією країни. Для тривалішого ефекту від дійства створюються різні сувеніри, елементи гардероба з державницькою символікою в поєднанні із символами заходу. Слід зауважити, що турист стає соціальним агентом поширення культурних ідеалів держави. Так, для проведення Олімпійських ігор в Ріо-де-Жанейро (Бразилія, 2016 р.) виготовлено кепки, шльопанці, рюкзаки, футболки, іграшки з олімпійською символікою, пам'ятні монети тощо (Сувенирная продукция в Рио 2016, 2016).

Висновки. Отже, у дослідженні проаналізовано культурні процеси в ХХІ ст. та виокремлено механізми репрезентації влади в сучасних суспільствах. З'ясовано, що в міжнародному культурному просторі проведення СХД є не лише втіленням ідейних засад патріотичної свідомості, а й іміджевою ланкою та частиною стратегії популяризації культури країни в міжнародному культурному просторі.

Встановлено, що побудова моделі образу влади в СХД у країнах Європи не персоніфікована та складається з окремих складових, спрямованих на формування позитивного зовнішнього іміджу країни і виховання патріотичних почуттів у суспільстві. Виокремлено та проаналізовано такі складові художнього образу влади: міфологічне світосприйняття з показом першопредків, духів, богів і ритуально-обрядової частини; особливості географічного розташування, інтерпретація знакових подій культурного процесу та суб'єктів культури, які змінювали хід історії країни. Також до механізмів образу влади слід віднести зіставлення подій минулого та сучасного як модернізацію культурозмін; людину/глядача як частину національної свідомості та позитивного іміджу країн-господарок Олімпійських ігор та Європіад.

Перспективи подальших досліджень. Теоретичні положення дослідження зумовлюють до поглиблення аналізу конструкта влади в історико-культурній динаміці СХД.

Список посилань

- Білогур, В. Є. (2016). Філософія спорту епохи постмодерну: соціально-філософський аспект. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 65, 221–231.
- Малиновская, Н. В. (2002). *Спортивные праздники и выступления в структуре физической рекреации (теоретический аспект проблемы)*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Академия физической культуры им. П. Ф. Лесгафта, Санкт-Петербург.

- Малиновский, Б. (2005). *Научная теория культуры*. Москва: ОГИ.
- Петров, Б. Н. (2010). *Массовые спортивно-художественные представления: основы режиссуры, технологии, организации и методики*. Москва: СпортАкадемПресс.
- Сувенирная продукция в Рио 2016*. Восстановлено с <https://olympteka.ru/olymp/rio2016/souvenir.html>.
- Торжественная церемония закрытия II Европейских игр в Минске*. Восстановлено с <https://www.youtube.com/watch?v=4epJIhtVTiM>
- Черняк, Ю. М. (2004). *Режиссура праздников и зрелищ*. Минск: ТестраСистема.
- Элиаде, М. (1994). *Священное и мирское*. Москва: МГУ.
- Яремчик М., Плахотник О., Ярманова Г. (2017). *Гендер для медий*. Київ: Критика.
- Rio 2016 Opening Ceremony Full HD Replay*. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=N_qXm9HY9Ro&t=1536s
- The Complete London 2012 Opening Ceremony*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=4As0e4de-rl&t=3073s>
- 2018 평창 동계올림픽 개최식.. 고화질 다시보*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=SIy7odd4BvM>

References

- Bilohur, V. Je. (2016). Postmodern Sport Philosophy: a socio-philosophical aspect. *The Humanities Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, 65, 221-231. [In Ukrainian].
- Malinovskaya, N. V. (2002). *Sports holidays and performances in the structure of physical recreation (theoretical aspect of the problem)*. (Abstract. Dis. Cand. Ped. Sciences). Academy of Physical Culture P.F. Lesgaft, St. Petersburg. [In Russian].
- Malinovskiy, B. (2005). *Scientific theory of culture*. Moscow: OGI. [in Russian].
- Petrov, B. N. (2010). *Mass sports and art performances: the basics of directing, technology, organization and methodology*. Moscow: SportAkademPress. [In Russian].
- Souvenir products in Rio 2016*. Retrieved from <https://olympteka.ru/olymp/rio2016/souvenir.html>. [in Russian].
- The closing ceremony of the II European Games in Minsk*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=4epJIhtVTiM>. [in Russian].
- Chernyak, Yu. M. (2004). *Directing holidays and shows*. Minsk: TestraSistema. [In Russian].
- Eliade, M. (1994). *Sacred and worldly*. Moscow: MGU. [in Russian].
- Yaremchuk M., Plakhotnik O., Yarmanova H. (2017). *Gender for the media*. Kyiv: Krytyka. [In Ukrainian].
- Rio 2016 Opening Ceremony Full HD Replay*. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=N_qXm9HY9Ro&t=1536s. [in English].
- The Complete London 2012 Opening Ceremony*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=4As0e4de-rl&t=3073s>. [in English].
- 2018 평창 동계올림픽 개최식.. 고화질 다시보*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=SIy7odd4BvM>. [in Korean].

Надійшла до редколегії 05.08.2019 р.